

**[KUKA
KUUNTELEE
KÖYHÄÄ?]**

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Köyhyydestä?

Jouko Karjalainen

10.10.2018, Jyväskylä

Köyhyyskeskustelun vuosikymmenet Suomessa

- 1980-luvun loppulla köyhyys häviämässä (Heikkilä 1990)
- 1990- luvun alun syvä lama (ja sen pitkä varjo), ”Nälkä-äläkkä”
- 1990 – luvun loppu ja tuloerojen repeäminen
- 2009 – 2015 pitkä taantuma, tuloerot eivät kasvaneet
- 2017 – köyhyys omaa syytä??

Mitä on köyhyys

- Absoluuttinen – äärimmäinen köyhyys vähenee?
- Suhteellinen – kasvaa globaalisti
- Subjekttiivinen - kulttuurisidonainen
- Ainakin 15 erilaista mittaria

- Amartya Sen: köyhä sellainen, jonka elämää köyhyys rajoittaa usealla elämänalueella (tulot, asuminen, koulutus, terveys)

”Eurooppa 2020” ja syrjäytymisriski

3 indikaattoria: syrjäytymisvaarassa ovat kotitaloudet, jotka ovat joko pienituloisia, aineellisessa puutteessa tai vajaatyöllisiä:

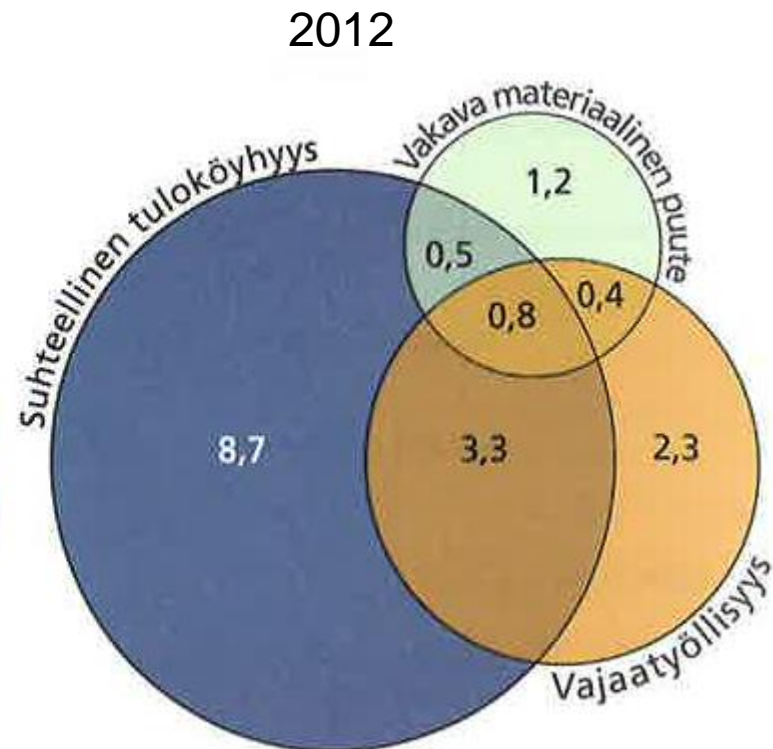
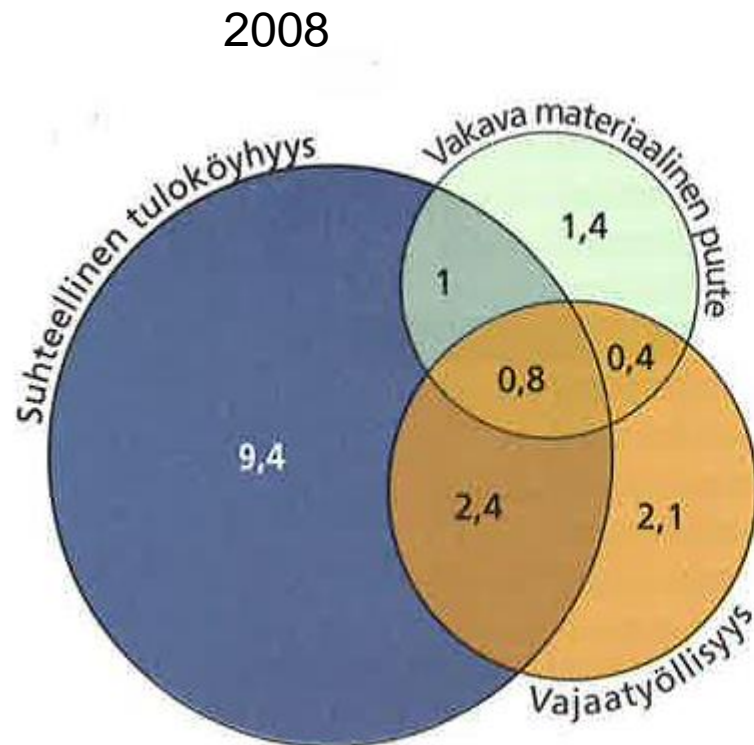
- **Pienituloisuus:** kotitaloudet, joiden käytettävissä olevat tulot ovat alle 60 prosenttia kansallisesta mediaanitulosta.
- **Aineellinen puute:** kotitaloudet, joilla on vähintään 4 mittarin 9 puutteesta.
- **Vajaatyölliset taloudet:** kotitaloudet, joiden yhteenlaskettu vuotuinen työllisyyspanos alittaa 25 % siitä ajasta, mikä olisi mahdollista.

Näillä kolmella mittarilla mitattuna EU:ssa elää köyhyysriskissä noin 120 miljoonaa ihmistä ja Suomessa noin 900 000.(2015)

Köyhyys- ja syrjäytymismittarien päällekkäisyys 2008 ja 2012

(Ilmakunnas & Moisio 2016)

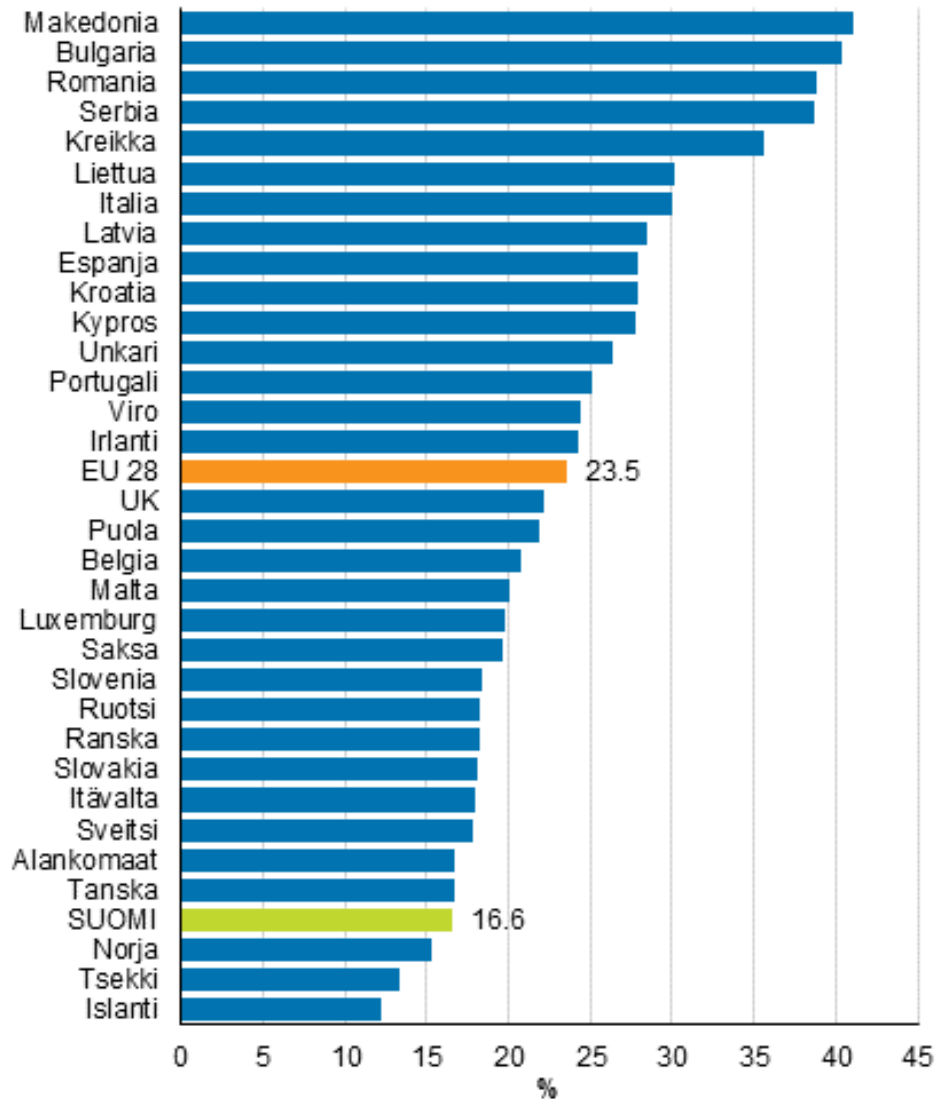
Muita aineellisen puutteen osoittimia

(Tilastokeskus 2015)

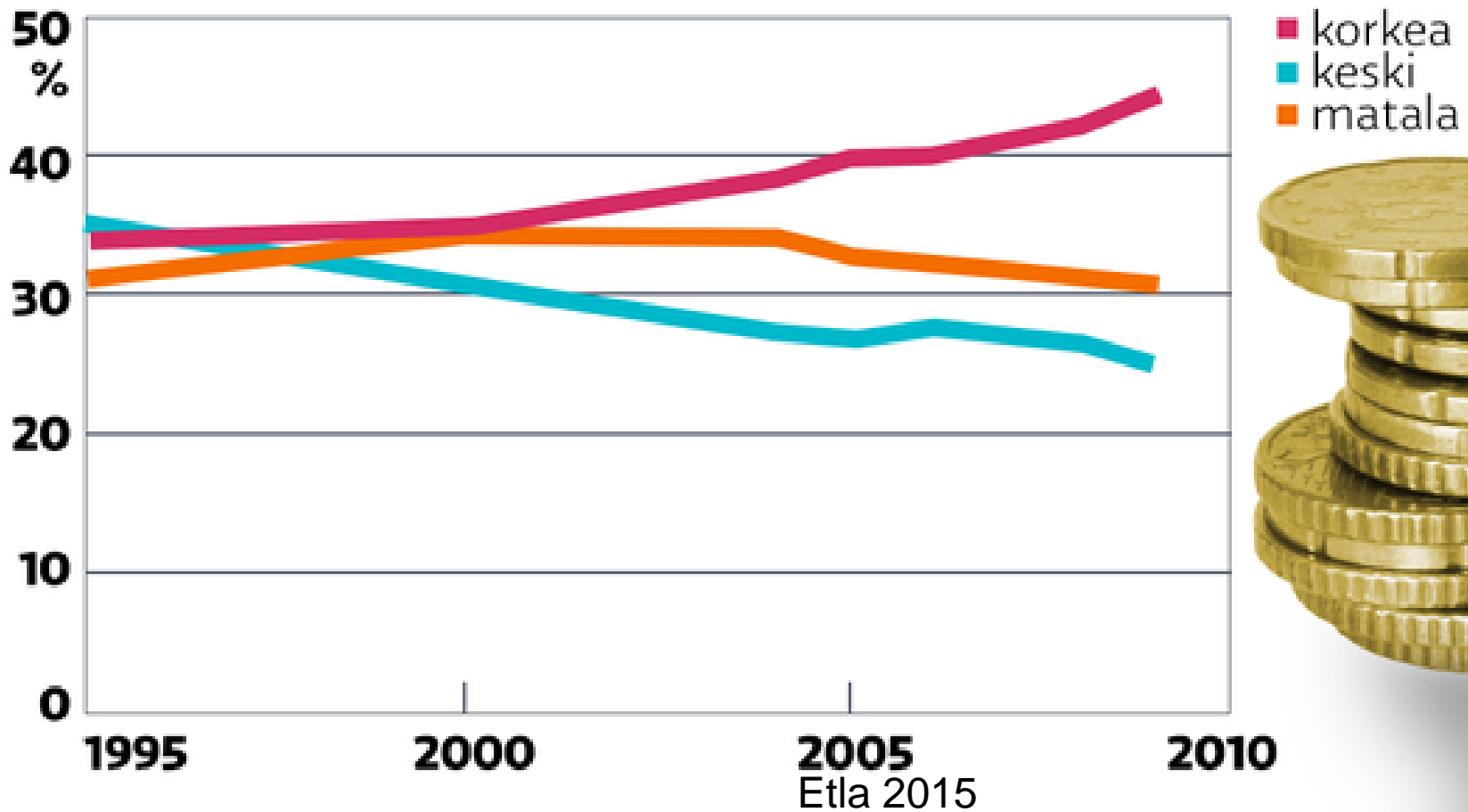
- Joka kymmenes suomalainen ei pysty maksamaan laskuja ajallaan.
- vajaa kolmannes suomalaisista on kykenemättömiä korjauttamaan vaikkapa yllättäen hajoavaa pesukonetta.
- Viikko lomaa poissa kotoa. Miltei viidenneksellä suomalaisista ei ole varaa pitää viikon lomaa. Romaniassa jopa kolme neljännestä väestöstä on sidottuja kotiinsa vuoden ympäri.
- Suomalaisista kahdeksalla prosentilla ei ole varaa hankkia autoa.
- Puhelin. Suomalaisilla ei ole ongelmia puhelimen hankkimisessa, ja EU-alueella vain noin prosentilla ihmisistä ei ole mahdollisuutta puhelimeen. Bulgariassa noin 4 prosentilla.

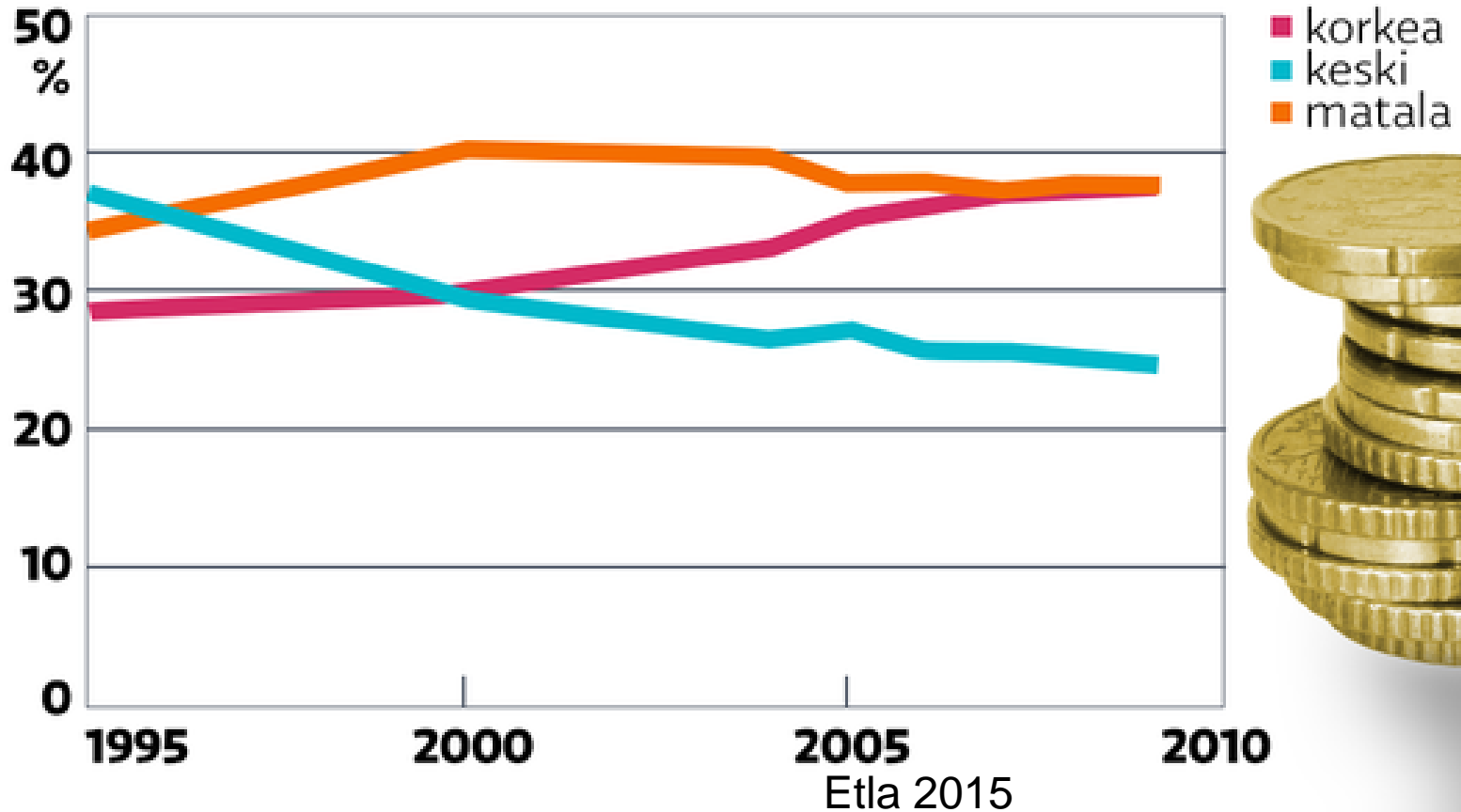
Köyhyys- tai syrjäytymisuhan (AROE) alla elävien henkilöiden osuus maan väestöstä vuonna 2015

Keskipalkkaiset työt tehdasteollisuudessa

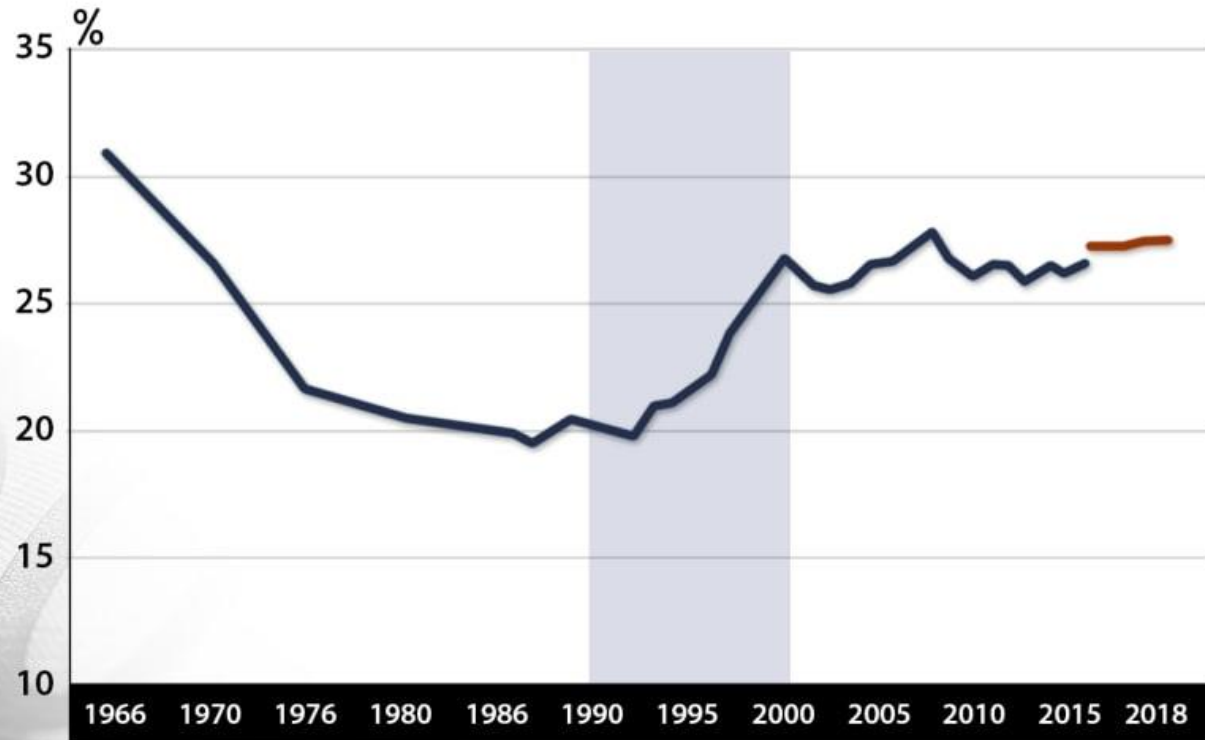

Keskipalkkaiset työt palveluissa

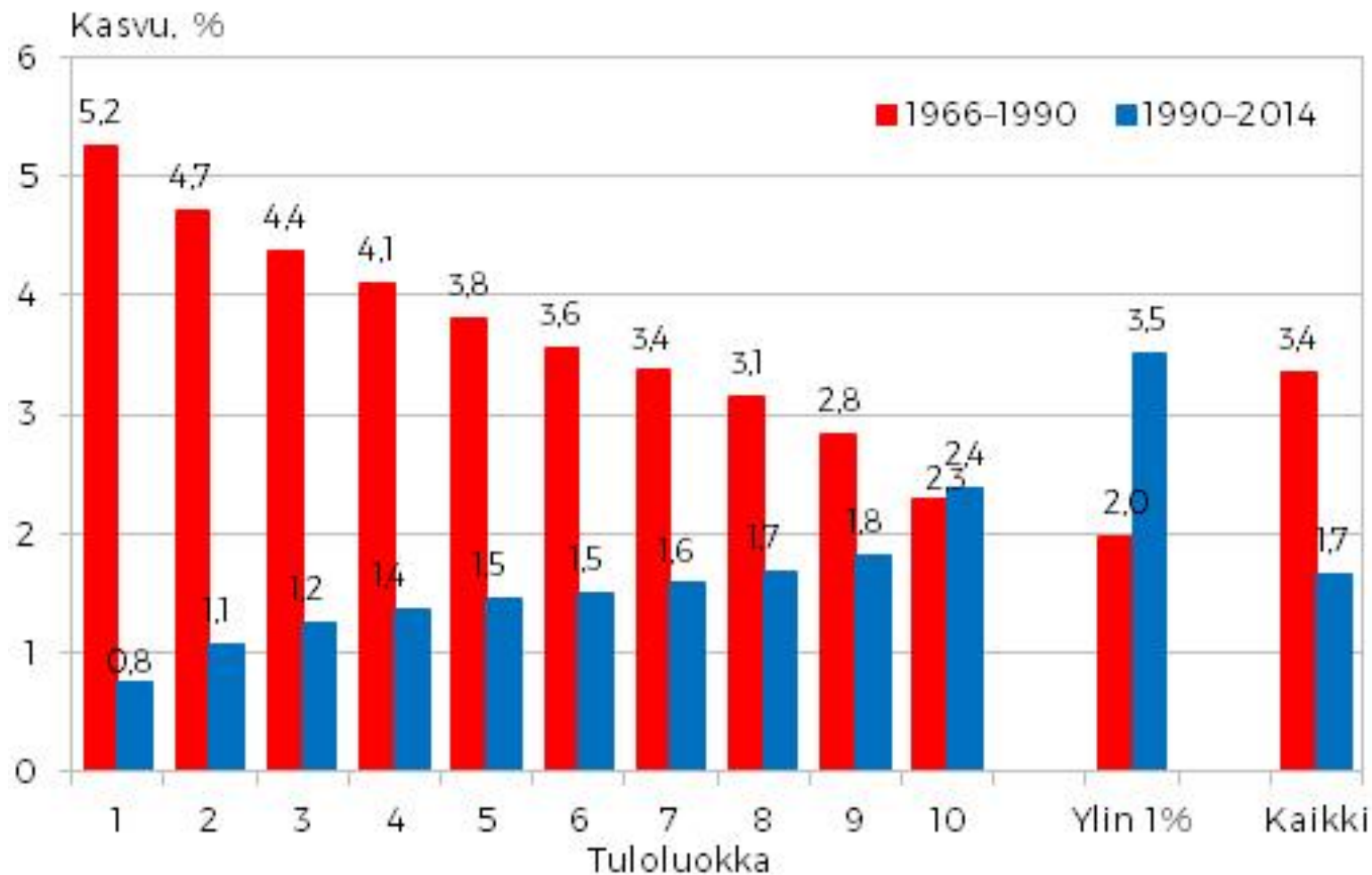

Tuloerot kasvoivat 1990-luvulla

LÄHDE: TILASTOKESKUS / EDUSKUNNAN TIETOPALVELU

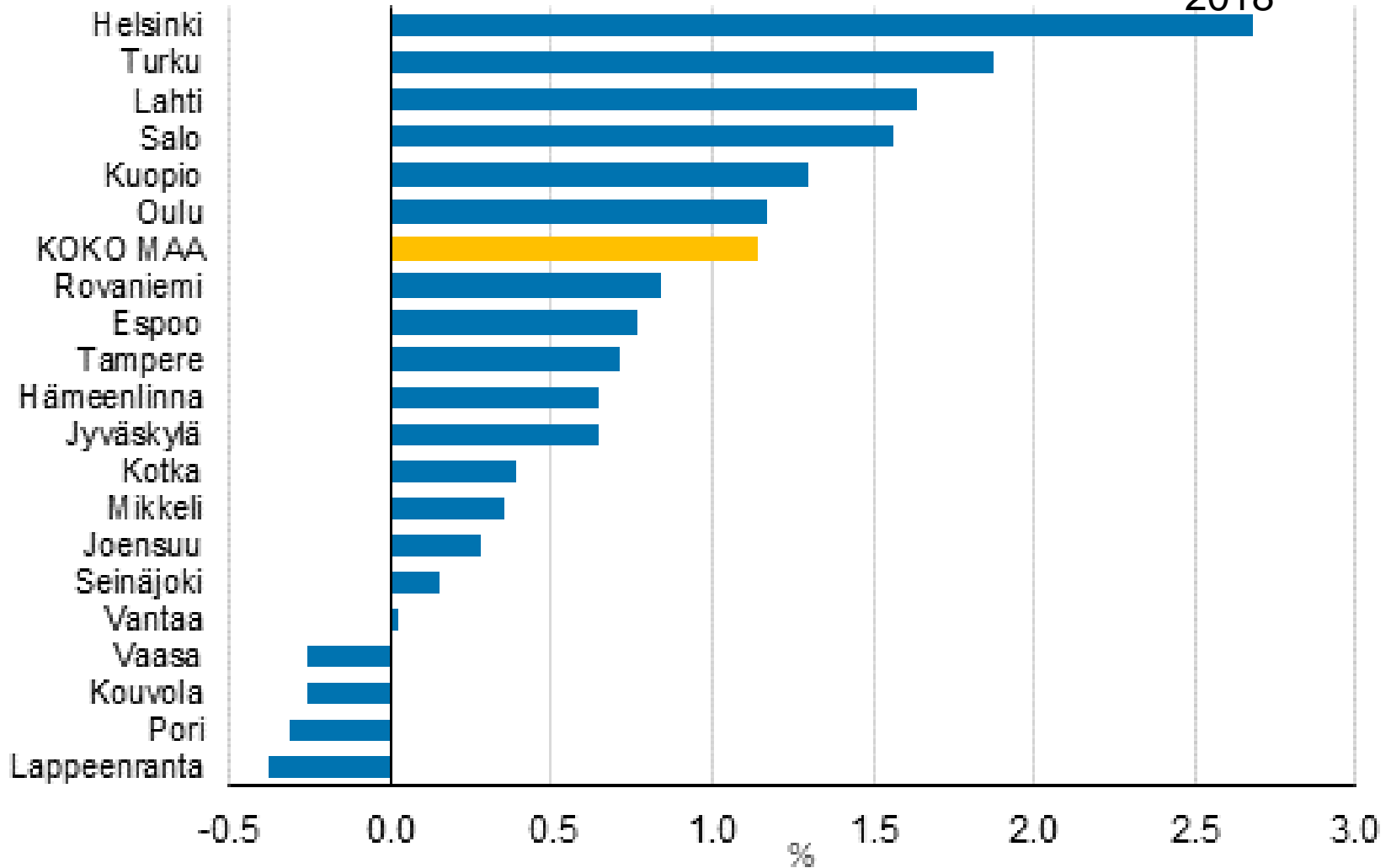

Käytettävissä olevien tulojen kasvu Suomessa 1966–1990 ja 1990–2014 (Riihelä, Sullström, Tuomaala 2016)

Asuntokuntien reaalitulojen muutokset (%) vuosina 2014–2016

Tilastokeskus
2018

1990-luvun loppu: ”tuloerojen kasvu ei haittaa, jos köyhistä pidetään huolta”

- ”Rikkaiden muruset eivät valu köyhille(Ha-Joon Chang 2016, YLE 28.9.2016)
- ”Rikkaiden rikastuminen ei paranna köyhien asemaa, eikä lisää talouskasvua, pikemmin päinvastoin”
- ”Palvelut eivät korvaa teollisuuden työpaikkoja”
- ”Pohjoismainen hyvinvointivaltio ei laiskista”

Tulottomien määrä kasvussa

- 2000-luvun alusta vuoteen 2010 noin 10 000:sta ainakin 20 000:een kotitalouteen (tuloina vain toimeentulotuki ja asumistuki)
- kasvu näyttää kiihtyneen, jopa 70 000
- Kelan toimeentulotukirekisterin mukaan 2017
 - 41351 tulotonta
 - puolet heistä 18-24 v
 - Yksinäistalouksia
 - Miehiä 2/3
 - Työttömyysturvan karenssien lisääntyminen

Asumis(tu)en menot kasvussa

- Lähes 860 000 henkilöä eli 16 % väestöstä sai Kelalta tukea asumiseen vuoden 2017 lopussa. Asumistukia saavien määrä on kasvanut yli 200 000 henkilöllä viimeisen 10 vuoden aikana.
- Työttömyys ja vuokrien nousu kasvattavat
- Asumistukimenoihin vaikuttavat työttömyyden ja asumismenojen kehitys sekä tukijärjestelmän muutokset.
- Yleisen asumistuen menojen poikkeuksellinen kasvu johtuu suurelta osin vuoden 2015 lakimuutoksesta, joka yksinkertaisti tukea, väljensi sen ehtoja ja lisäsi saajien määrää.

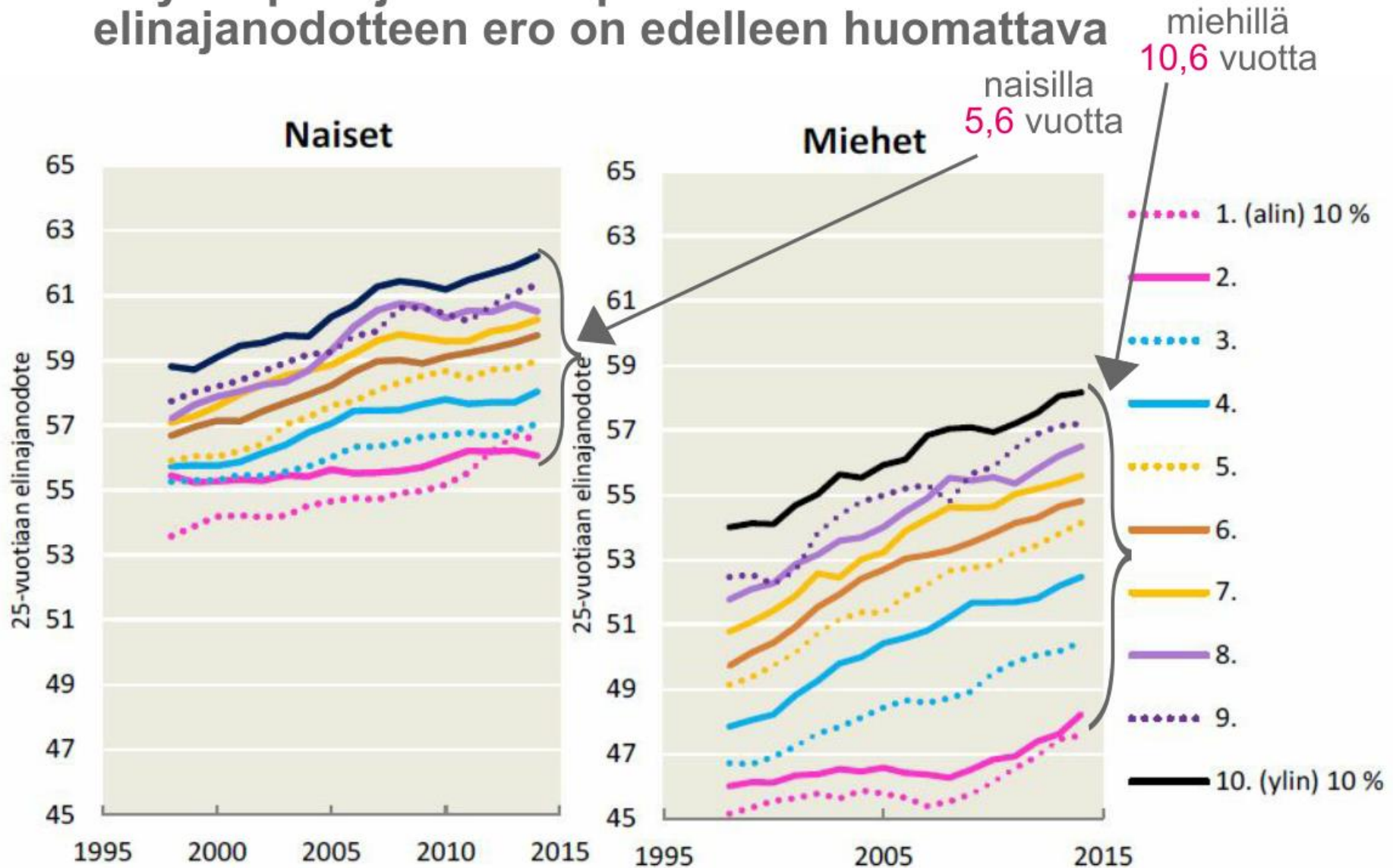

Köyhyyden merkitystä yksilön kokemuksena aliarvioidaan?

1. Käsitteemme **köyhyyden** ja erityisesti **pitkäaikaisen** köyhyyden vaikutuksista persoonallisuuteen ja toimintakykyyn ja myös päihteiden käytön seurauksiin on pintapuolinen, epätarkka, jopa osin virheellinen!
2. Puhe sosiaalisista ongelmista siirretäänkin usein helpommin käsiteltäviin asioihin,
3. jolloin ne on helpompi myydä päättäjille
4. usein ratkaisut yksilöllistetään, koska se on ”halvempaa” Vrt. PAAVO vs. AUNE
5. Eriarvoisuuden vähentäminen ei ole kenenkään vastuulla?

Köyhimpien ja rikkaimpien välinen elinajanodotteen ero on edelleen huomattava

25-vuotiaan elinajanodotteen kehitys tulokymmenyksittäin miehillä ja naisilla 1996–2014

CDC Health Impact Pyramid

Factors that Affect Health

Check the Tarrant County Public Health Web site to learn more.
<http://health.tarrantcounty.com>

Frieden 2010

Iso kuva

- Uusliberalismin invaasio 1970-luvulta (LIB – LAB)
- 1990-luvun alun äkkipysäys – ja nousu vauhdittivat ”uuden köyhyysongelman” syntyä
- 2010-luvun hiipivä lamaannus – nousu 2017
- kaksi eri maailmaa
- erilaiset ja samanlaiset ratkaisut
 - kotimarkkinoiden elvyttäminen vs. vientivetoinen strategia
 - kilpailukykyretoriikka
 - tarjontatalouden doktriinista kiinnipitäminen
 - suhdannetyöttömyys vs. toistuvuus/rakennetyöttömyys
 - sosiaaliturvan jäädytys, leikkaukset
 - halpatyömarkkinat osa-aikaistamalla, pätkätöillä
 - köyhyyden kasvu, pysyvyys ja kasautuminen ”huono-osaisuuden notkelmiin” (Saari 2015)

**「KUKA
KUUNTELEE
KÖYHÄÄ?」**

Aktiivitoimien perusteluita eräissä EU-maissa

(Saikku 2015)

- **Hyvinvointi, osallisuus**
- Kuntouttava työtoiminta (SU) Hyvinvointityö (RU)
- **Työhön tutustuminen ja työllistyminen**
- Työllistämisvaihe (RU) Yhden euron työ (SA)
Kansalaistyö (SA)
- **Velvollisuus (ja oikeus) tehdä jotain etuutta saadakseen**
- Hyötytyö (TA)
- Pakollinen työtoiminta (IB)
- Yhteisötyö (IB)
- Velvoittava vapaaehtoistyö (AM)

Universalismin aika on ohi?

- Pohjoismaisen mallin kriteereinä pidetään riippumattomuutta markkinoista,
- solidaarisuutta ja yhteiskunnallisten etuuksien universaalisuutta (kuuluvat kaikille)
- koulutuksen, sosiaaliturvan ja julkisen terveydenhuollon maksuttomuutta tai voimakkaasti subventoiduilla asiakasnaksuilakoko kansalle julkisen vallan taholta
- päätöksenteon yhdenmukaisuus ja leimaamattomuus.
- Diversiokeskustelun- ja käytäntöjen laejentuminen 1980 ja 90-luvuilla USA:sta Eurooppaan > aktiivinen sosiaalipolitiikka

Joitakin erityisenä haasteita

- perusturvamme on niin alhainen, että sitä on usein täydennettävä asumistuella ja toimeentulotuella
- Maahanmuuttajat ja kansalaisyhteiskunta!!!
- Kieli ulossulkevana, digitalisaation lupaus?
- Päihde- ja mt-hoito vakiosäästöjen kohteena

Syrjäytymishuolen kääntöpuoli

- Kaikkien huoli eriarvoisuudesta ja syrjäytymisestä on tuottanut syrjäytyneistä sopivia vihollisia, ilmiö jopa demonisoitu??
- Heitä ja heitä koskevia erilaisilla - usein rajottavilla - toimenpiteillä osoitetaan ero hyväksyttäviin tapohin
- Turvapaikanhakijat ovat oma kategoria, eivät voi toimia varoittavana esimerkkeinä normikansalaisille, samalla tarjoavat sopivan kohteen harjoitettuun politiikkaan tyytymättömille

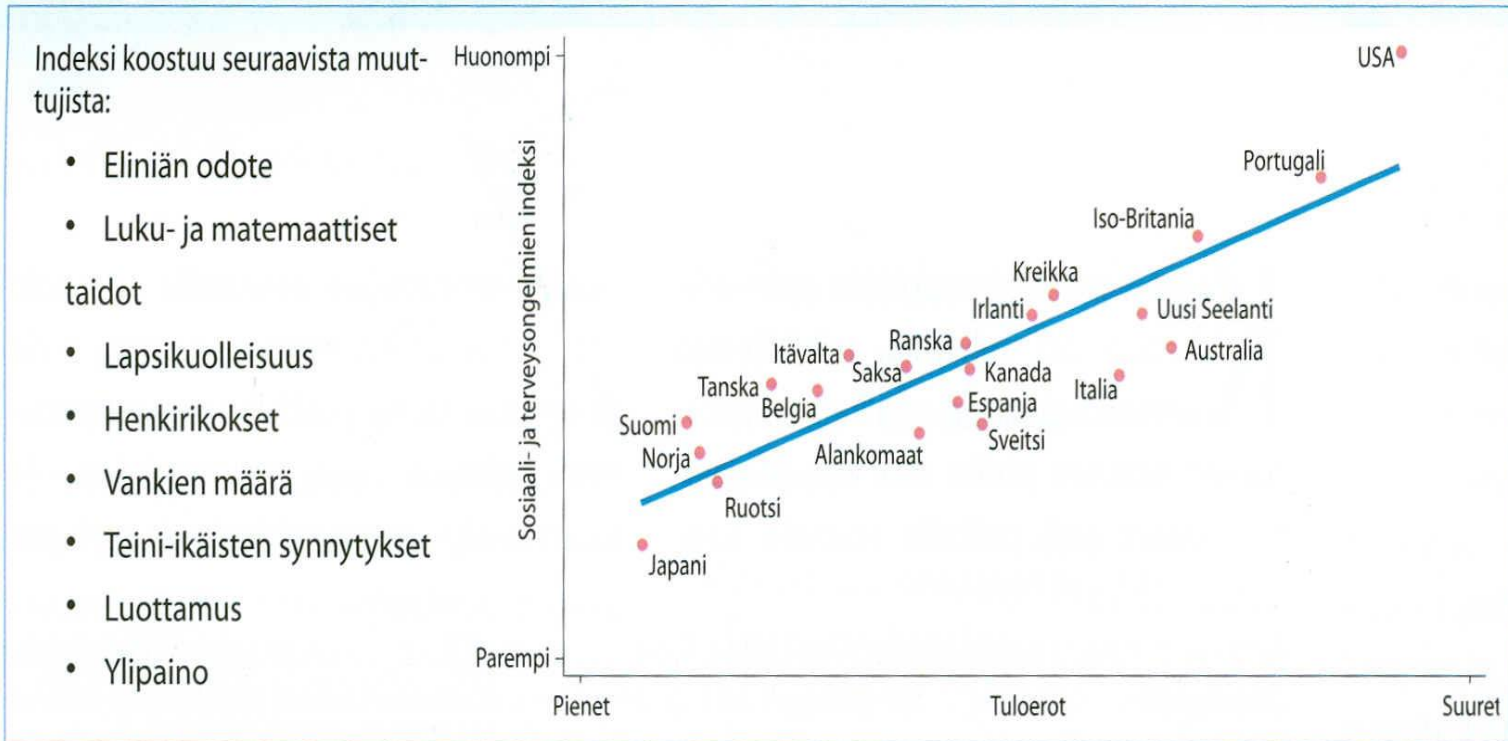
Kun tulonjaon eriarvoisuus kasvaa

- ihmisten välinen luottamus vähenee
- naisten asema heikkenee
- mielenterveysongelmat yleistyvät
- elinajan odote lyhenee
- lapsikuolleisuus kasvaa
- sukupovien välinen tuloriippuvuus kasvaa/
sosiaalinen nousu vaikeutuu
- eriarvoisuus koulutukseen hakeutumisessa kasvaa
- henkirikokset yleistyvät
- vankien määrä kasvaa

Richard Wilkinson and Kate Pickett: The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better

Kuvio. Tulonjaon eriarvoisuuden (vaaka-akseli) yhteys terveys- ja sosiaalsiin ongelmien indeksiin (pystyakseli).

Lähde: www.equalitytrust.org.uk.

Lähteitä

- Aaltio, Elina (2013): Hyvinvoinnin uusi järjestys. Gaudeamus Helsinki.
- Ahokas, Jussi (2016)
- Arajärvi, Pentti, esitys 31.10.2016 THL
- Avent, Ryan (2016) *The Wealth of Humans – Work, Power, and Status in the Twenty-First Century*.
- Chang Haa Joo (2016) *Things They Don't Tell You About Capitalism* ilmestyi suomeksi vuonna 2012 nimellä *23 tosiasiaa kapitalismista*. Viime vuonna Changilta ilmestyi teos *Taloustiede – käyttäjän opas*
- Kainulainen, Sakari ym. (2016)
- SHL (2015): Sosiaalihuoltolaki (HE 1301/2014)

...lähteitä

- Tilastokeskus (2015) 2http://www.stat.fi/til/tjt/2013/04/tjt_2013_04_2015-05-25_kat_002_fi.html
- Tilastokeskus, Työvoimakatsaus.1/2016
- TEM, Työnvälitystilasto. 2015.
- Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito. 2015
- <http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/9789524932684.pdf>
- <http://www.oecd.org/els/soc/Focus-Inequality-and-Growth-2014.pdf>
- <http://www.talouselama.fi/uutiset/ihmisten-tunne-epaoikeudenmukaisuudesta-on-kasvanut-sanoo-vm-n-virkamieheksi-siirtyva-leena-morttinen-pessimistit-piirtavat-helvetin-6672748>

- <http://www.verkkouutiset.fi/kotimaa/paivystys-65953>
- <http://yle.fi/uutiset/3-9633475>
- <http://www.ts.fi/mielipiteet/paakirjoitukset/1074029400/Susan+Kuivalaisen+ja+Mikko+Niemelan+aliokirjoitus+Koyhyiden+vastaisessa+tyossa+viela+tehtavaa>
- https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40230/Huono-osaisten_hyvinvointi.pdf
- https://espanet2011.files.wordpress.com/2011/08/st20b_hiilamo_op.pdf

- https://www.thl.fi/fi/-/koyhat-ovat-sairaampia-ja-kuolevat-aiemmin-tuloryhmien-valiset-terveyserot-edelleen-suuria?redirect=https%3A%2F%2Fwww.thl.fi%2Ffi%2Fetusivu%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_tcsSJTqcGI0N%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2-1-3%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2?utm_campaign=unspecified&utm_content=unspecified&utm_medium=email&utm_source=apsis-anp-3

Lähteitä

- <https://yle.fi/uutiset/3-5305936> (laman lapset)
- Kangas, Olli & Veli-Mati Ritakallio (2008):
Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. Kela.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3426/Selosteita61_netti.pdf?sequence=2

